

Marika Pirveli

FUNKCJA METROPOLITALNA A PROCES GLOBALIZACJI

Niniejszy artykuł przedstawia funkcję metropolitalną jako jedyny wyznacznik metropolii. Porusza sprawy związane zarówno z barierą, jak i dostępnością do ośrodka metropolitalnego w warunkach społeczeństwa postindustrialnego i informacyjnego. Rozpatrując kwestie dostępności w świetle procesu globalizacji i okresu nazywanego najnowszą nowoczesnością, proponuje rozszerzyć zestawienie trzech rodzajów dostępności (geograficznej, czasowej i ekonomicznej) o rodzaj czwarty, określając go w tekście dostępnością intelektualną.

Metropolia (gr. *metrópolis* „miasto macierzyste; stolica” od *méter* „matka” + *pólis* „miasto”) jest pojęciem pochodzenia greckiego. W antycznej Grecji odnosiło się ono do miast-państw (*polis*), których obywatele zakładali miasta kolonialne, połączone z *polis* gospodarczo i kulturowo. Wzajemne stosunki kolonii z metropolią ograniczały się najczęściej do wymiany handlowej, spraw religijnych i kulturalnych. Stosunki te symbolizował ogień zabierany na nowe miejsce z ogniska miejskiego w *prytanejonie*. Zarówno dawniej, jak i teraz pojęcie metropolii oznacza duże miasto (*city*), które stanowi centrum gospodarcze i kulturalne większego obszaru albo identyfikuje stolicę państwa. Terminem tym określa się również państwo imperialistyczne w stosunku do kolonii albo, tak jak to jest pojmowane w religioznawstwie, odnosi się do prowincji kościelnej złożonej z kilku diecezji, podległej metropolie. Metropolia jest też nazywane miasto, które jest ośrodkiem centralnym tylko pod względem wybranej działalności (np. *lumper* metropolia), albo pojęcie to oznacza region złożony z obszarów wielofunkcyjnych (np. technopolia). (Kamińska-Szmaj 2001; Webster 1993, s. 1429; Sirojć 2001, s. 109).

Z powyższego wynika, iż mówiąc o metropolii, mamy na myśli miasto lub region, który wykazuje funkcjonalną dominację nad obszarem większym od własnego. Zasięg wpływu danej metropolii zapewnia funkcja nazywana dalej metropolitalną.

W warunkach państw imperialistycznych zasięg funkcji metropolitalnej (FM) jest najczęściej określony politycznie lub administracyjnie. Dobrym tego przykładem są sztucznie wykreowane w minionym okresie ośrodki metropolitalne różnego stopnia w państwach socjalistycznych, gdyż zlokalizowana w mieście instytucja o wybranej funkcji miała administracyjnie wydzielony „rynek”, zakreślony „metodą rejonizacji”. Wynika z tego, że im wyższa była

pozycja miasta w administracyjnej drabinie hierarchicznej – na której czele stała np. Moskwa – tym większym ona była ośrodkiem metropolitalnym¹. W realiach państw o gospodarce wolnorynkowej² natomiast zasięg funkcji metropolitalnej ma swoje źródło w konkurencyjności³. Wielkość obszaru wpływu FM, świadczonej przez instytucję, miasto lub region, zarysowuje w przestrzeni zasięg rynku o skali lokalnej (1), krajowej (2), międzynarodowej (3), globalnej (4) (ryc. 1).

Zasięg FM wyrażony rynkiem lokalnym, krajowym, międzynarodowym i globalnym jest wypadkową kilku cech. Są nimi:

- a) rodzaj i jakość usług świadczonych przez daną instytucję, miasto lub region (koniecznie trzeba zaznaczyć, iż w warunkach gospodarki nie sterowanej centralnie sam fakt występowania danej instytucji o funkcjach egzogenicznych lub miastotwórczych nie zapewnia wybranej funkcji miana funkcji metropolitalnej. Wyjątek stanowią instytucje i funkcje o charakterze ściśle administracyjnym);
- b) poziom rozwoju naukowo-technicznego⁴, jaki wykazuje dana instytucja, miasto lub region świadczący FM;
- c) zdolność i umiejętność usługodawców i usługobiorców (ludzi, społeczności i społeczeństw) do posługiwania się zdobyczami cywilizacyjnymi i korzystania z nich;
- d) dostęp (w sensie technicznym, ekonomicznym, prawnym) ludzi, społeczności lub społeczeństw do odpowiednich dla siebie usług;
- e) rodzaj systemu prawno-administracyjnego;
- f) sytuacja polityczna (tzn. w jakim stopniu dana metropolia jest w stanie zapewnić bezpieczeństwo osobom korzystającym z FM).

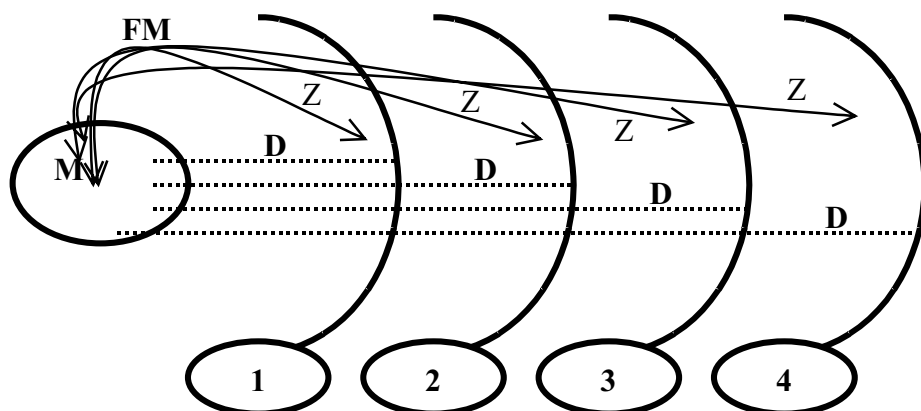
W każdej sytuacji funkcja metropolitalna wyznacza sąsiedztwo funkcjonalne, gdyż między usługodawcami a usługobiorcami nawiązują się związki funkcjonalne. Sąsiedztwo to niekoniecznie musi wykazywać ciągłość, a nawet

¹ Por. z przesłankami teorii bazy ekonomicznej miast Kazimierza Dzięwońskiego.

² Pojęcie „wolnorynkowe” pojmuję jako dwuczęściowy wyraz („wolny” + „rynek”): **rynek** jako instytucję lub mechanizm umożliwiający – za pośrednictwem przepływu informacji – kontakt osobom (prawnym lub fizycznym) posiadającym dobra i usługi (tzn. producentom) z osobami chętnymi do ich zakupu (konsumentami zarówno w postaci osób prawnych, jak i fizycznych); przymiotnik **wolny** sugeruje, iż uwarunkowania prawno-administracyjne gwarantują niezakłócony administracyjnie przepływ informacji oraz w miarę pełną konkurencyjność (*Edukacja obywatelska* 1999).

³ Por. z przesłankami teorii ośrodków centralnych Christallera.

⁴ Postęp naukowo-techniczny nawiązuje do rewolucji naukowo-technicznej z lat 40. XX w., gdy rozpoczął się proces jakościowych przemian w nauce, technice i produkcji, który spowodował przejście na nowy etap rozwoju. Termin wprowadził w 1939 r. angielski uczoney J.D. Bernal. Najważniejszymi elementami rewolucji naukowo-technicznej są: automatyzacja procesów pracy, możliwości wykorzystania nowych źródeł energii (zwłaszcza jądrowej), rozwój produkcji materiałów syntetycznych oraz **udoskonalenie środków transportu i łączności**. Zauważalny jest również wpływ nauki i techniki na kulturę, zwłaszcza gwałtowny rozwój środków masowego przekazu (np. telewizja satelitarna). Rewolucja naukowo-techniczna spowodowała także zmiany we wszystkich sferach życia społecznego łącznie z wykształceniem nowego typu społeczeństwa, nazywanego informatycznym (*Edukacja obywatelska* 1999).

M – Metropolia(gr. *metrópolis* – miasto macierzyste)

- *Polis*
- Duże miasto (*city*)
- Stolica
- Miasto, które stanowi ośrodek centralny tylko pod względem wybranej działalności lub cechy
- Państwo imperialne w stosunku do kolonii
- Region scalający mniejsze przestrzenie o wysoko rozwiniętej aktywności
- Prowincja kościelna złożona z kilku diecezji, podległa metropolii

FM – funkcja metropolitalna

- FM jest to funkcja świadczona przez metropolię dla mieszkańców strefy 1, 2, 3, 4
- Z – zasięg FM
- Nie wszystkie funkcje występujące w granicach metropolii muszą mieć charakter FM
- FM może stanowić zarówno jedną, jak i kilka funkcji razem
- FM może stanowić funkcja:
 - gospodarcza
 - kulturalna
 - polityczna
 - prawno-administracyjna
 - religijna
- Rodzaj FM determinuje charakter metropolii

Z – Zasięg FM**1, 2, 3, 4 – rynek (zasięg) lokalny, krajowy, międzynarodowy, globalny**

- W zależności od odległości geograficznej od centrum rynek możemy podzielić na:
 - lokalny (1)
 - krajowy (2)
 - międzynarodowy (3)
 - globalny (4)

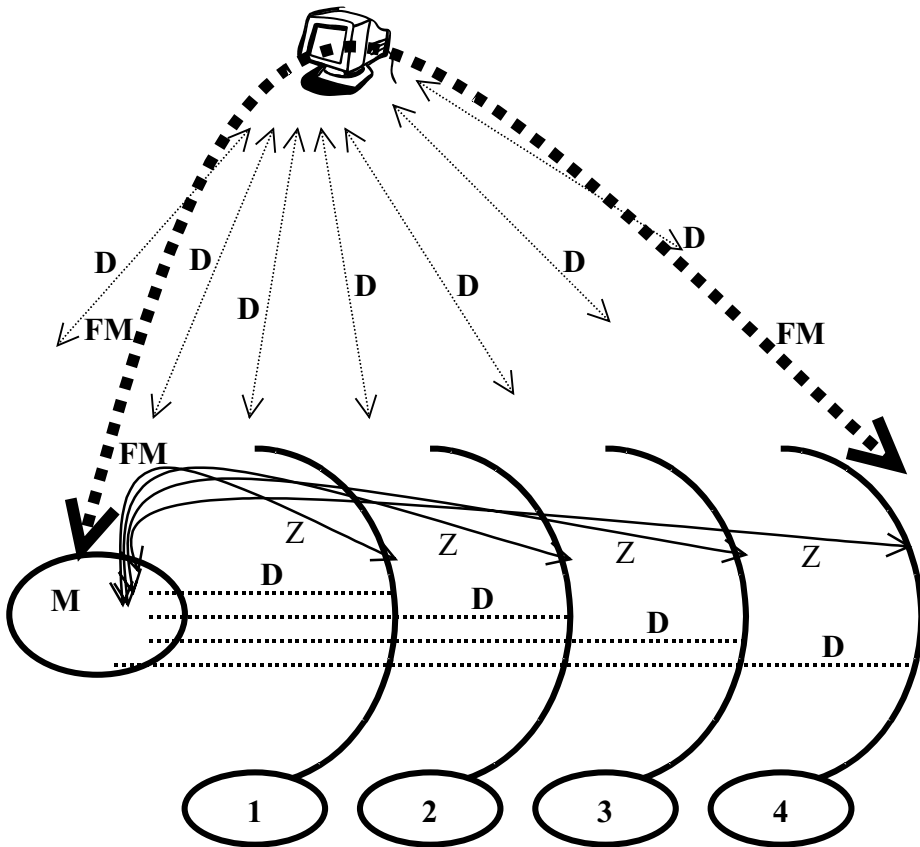
D – Dostępność

- **Komunikacyjna**
 - tradycyjne środki lokomocji
 - elektroniczne środki „lokomocji” – in-fostrada światłowodowa
- **W czasie**
 - astronomicznym
 - gospodarczym
 - społecznym
- **Ekonomiczna**
 - opłacalność „tradycyjna”
 - opłacalność „tradycyjna” + czas
- **„Intelektualna”**
 - umiejętności
 - świadomość

Ryc. 1. Funkcja metropolitalna a proces globalizacji (model klasyczny)

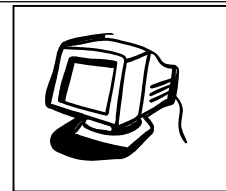
„bliskie” położenie w przestrzeni fizycznej (ryc. 2). Poziom postępu naukowo-technicznego, jaki wykazuje społeczeństwo postindustrialne⁵, umożliwia bowiem

⁵ Społeczeństwo postindustrialne – to rozwinięte ekonomicznie społeczeństwo, z przewagą w gospodarce handlu, usług, finansów oraz ubezpieczeń, preferujące profesjonalizm i wykształcenie, uznające wiedzę za podstawę wszelkich rozwiązań politycznych, ekonomicznych i kulturalnych (Sirojć 2001, s. 154; *Wielka internetowa encyklopedia...*).

M – metropolia(gr. *metrópolis* – miasto macierzyste)**FM – funkcja metropolitalna****Z – zasięg FM****1 – zasięg/rynek lokalny****2 – zasięg/rynek krajowy****3 – zasięg/rynek międzynarodowy****4 – zasięg/rynek globalny****D – dostępność**

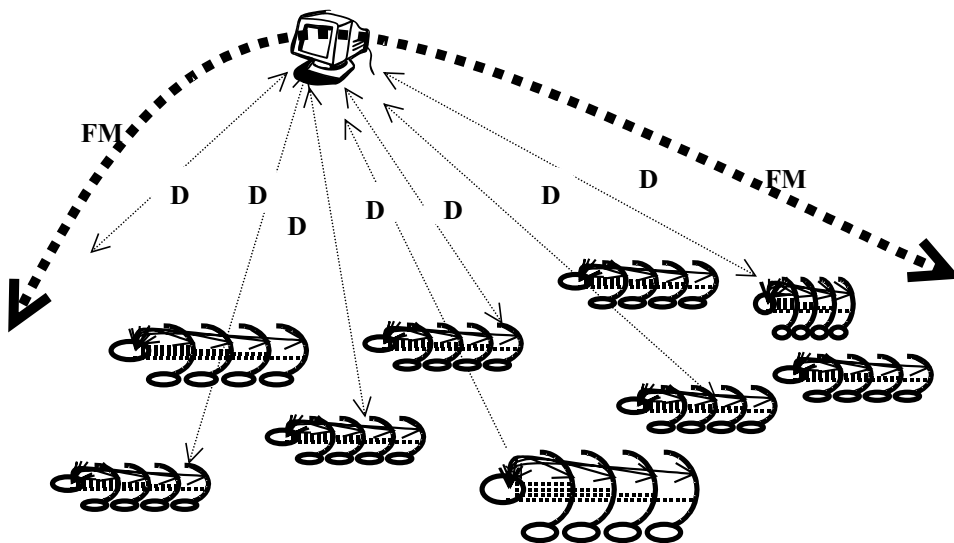
Dominacja łączy elektronicznego nad pozostałymi formami dostępności spowodowała:

- wzrost wagi dostępności „intelektualnej”
- zmianę stylu życia (społeczeństwo informatyczne)
- rozłączenie czasu i przestrzeni
- rozwój infrastruktury „elektronicznej”
- zmniejszenie potrzeby bezpośredniego kontaktu w procesie świadczenia i pobierania usług

Ryc. 2. Funkcja metropolitalna a proces globalizacji (model postindustrialny)

magazynowanie usług, czego efektem jest podważanie wymogu bezpośredniego kontaktu między usługodawcą a usługobiorcą. Możliwości, jakie daje użytkownikom tzw. nowa era komunikacji, to sprowadzenie do minimum ujemnej roli funkcji odległości geograficznej oraz zmniejszenie długości czasu i kosztów

M – metropolia

(gr. *metrópolis* – miasto macierzyste)

FM – funkcja metropolitalna

Z – zasięg FM

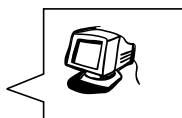
4 – zasięg/rynek globalny

D – dostępność

Metropolia tradycyjna

Aglomerująca się w przestrzeni fal informacja

Metropolie tradycyjne łączą się najpierw w **systemy państw**.

Systemy państw łączą się w **globalne systemy państw**.

Dominacja łącza elektronicznego nad pozostałymi formami dostępności spowodowała:

- wzrost wagi dostępności „intelektualnej”
- zmianę stylu życia (społeczeństwo informatyczne)
- rozłączenie czasu i przestrzeni
- rozwój infrastruktury „elektronicznej” (tzn. infrastruktury infostrad światłowodowych)
- zmniejszenie potrzeby bezpośredniego kontaktu w procesie świadczenia i pobierania usług

Ryc. 3. Funkcja metropolitalna a proces globalizacji (model najnowszej nowoczesności)

dotarcia do pożądaných usług zlokalizowanych w internetowej bazie danych. W warunkach społeczeństwa informacyjnego⁶ coraz bardziej zwiększa się lista

⁶ Społeczeństwo oparte na wiedzy (inaczej społeczeństwo informacyjne) jest nowym typem społeczeństwa, kształtującego się w krajach trzeciej fali Tofflera. W jego warunkach zasadniczymi czynnikami konkurencyjności zarówno w przemyśle, jak i w usługach są: a) zarządzanie informacją, b) jej jakość i c) szybkość przepływu. Pojęcie to pojawiło się w latach 70. w pracach uczonych japońskich i amerykańskich i było odzwierciedleniem rzeczywistości ich krajów, w których istniała tzw. gospodarka informacyjna (50% PKB powstaje w obrębie szeroko rozumianego sektora informacyjnego, większość siły roboczej to pracownicy informacyjni).

usług świadczonych na odległość. Oznacza to, że usługobiorca musi mieć bezpośredni kontakt raczej z digitalizowaną funkcją, a nie z instytucją, miastem lub regionem w jego wymiarze fizycznym (ryc. 3).

Z powyższego wynika, iż w warunkach najnowszej nowoczesności⁷ dostępność do wybranej funkcji zależy przede wszystkim od indywidualnych predyspozycji każdego człowieka, a zatem od naszej świadomości tego, że funkcje są zdigitalizowane i że dostęp do nich jest nieograniczony. Nieograniczoność dostępu warunkowana jest naszą wiedzą i umiejętnościami technicznymi (znajomość języka, komputera, komunikacji społecznej). Równie ważnym czynnikiem dotarcia do odpowiedniej funkcji jest biegłość i swoboda poruszania się w otoczeniu sieciowym. W ten sposób pojmowana dostępność nazywana jest w tekście dostępnością intelektualną. Ujawnia się ona w pełni w warunkach społeczeństwa opartego na wiedzy⁸. W takim społeczeństwie przeszkodą na drodze do osiągnięcia wybranej funkcji może stać się bariera intelektualna⁹.

⁷ Termin używany za Anthonym Giddensem (2002). Początki nowoczesności, tzn. współczesnych instytucji i wzorów zachowań, sięgają końca europejskiego feudalizmu, chociaż znaczny wzrost ich realnego wpływu na losy świata zaznaczył się z całą intensywnością dopiero w wieku XX (por. Weber 2002; Gadamer 1992; Hall 2001, s. 9–16, 17–33 itd.). Za odpowiednik nowoczesności można z grubsza przyjąć „świat uprzemysłowiony”, pamiętając jednak, że industrializm jest tylko jej jednym z wymiarów, obok środków komunikacji (np. komunikacja lotnicza, środki łączności). Dalszy postęp w dziedzinie komunikacji, pozwalający na przekazywanie informacji za pomocą łącza internetowego, przyczynił się do wyróżnienia okresu zwanego najnowszym. Najnowsza nowoczesność charakteryzuje się odmiennym niż nowoczesność stylem życia. Stanowi ona codzienność dla społeczeństw postindustrialnych, a zwłaszcza informacyjnych (por. Giddens 2002; Hillis 1998, s. 543–566; Kwan 2001, s. 21–37; Crang 2000, s. 301–317; Ohmae 2000 itd.).

⁸ Społeczeństwo postindustrialne staje się społeczeństwem opartym na wiedzy (inaczej: społeczeństwem informacyjnym), gdy osiąga stopień rozwoju wymagający stosowania nowych technik gromadzenia, przetwarzania, przekazywania i użytkowania informacji oraz wytwarza multimedialną strukturę temu służącą – sieć telekomunikacyjną opartą na infostradach światłowodowych. Ustalone przez państwa UE (1993) i G-7 (1995) zasady odnoszące się do społeczeństwa informacyjnego to: 1) powszechny dostęp wszystkich ludzi do podstawowego zakresu techniki komunikacyjnej i informacyjnej, 2) otwarta sieć, czyli nieskrępowany dostęp do sieci wszystkich operatorów i usługodawców, 3) zdolność wzajemnego łączenia się i przetwarzania danych, 4) kompatybilność i zdolność współpracy wszelkiej techniki umożliwiająca pełny kontakt bez względu na miejsce pobytu ludzi, 5) stworzenie warunków dla konkurencji w tej dziedzinie. Pojawienie się społeczeństwa informacyjnego może więc oznaczać nowy podział świata i zróżnicowanie społeczne, niemożliwe do przezwyciężenia bez potężnych inwestycji w infrastrukturę i oświatę, za czym będą szły pogłębiające się różnice cywilizacyjne i gospodarcze. Polska z początkiem lat 90. wykazywała cechy społeczeństwa przedinformacyjnego, podstawą osiągnięcia fazy społeczeństwa informacyjnego jest więc rozbudowa nowoczesnej sieci telekomunikacyjnej obejmującej wszystkich mieszkańców kraju oraz przygotowanie społeczeństwa do pełnego wykorzystania możliwości, jakie dają środki masowej komunikacji i informacji (*Edukacja obywatelska* 1999).

⁹ Bariera intelektualna – to bariera wynikająca z braku odpowiednich umiejętności oraz świadomości nieograniczonego dostępu do wiadomości. Termin nawiązuje do pojęcia zasobów ludzkich oraz do terminu **intelektualista** (z łacińskiego *intellectualis* – umysłowy). Ten ostatni wyraz w krajach o gospodarce nakazowo-rozdzielczej uzyskał nieco inne zabarwienie aniżeli w krajach wolnorynkowych. Prawdopodobnie w dobie transformacji ustrojowej pojęcia inaczej definiowane w minionym okresie powrócą do swych pierwotnych znaczeń.

Sąsiedztwo funkcjonalne, wraz z przekształceniem społeczeństwa postindustrialnego w społeczeństwo informacyjne, zaczyna nabierać cech sąsiedztwa jednorodnego. Geografia człowieka definiuje sąsiedztwo jednorodne jako terytorium zajęte przez ludzi o podobnych cechach społecznych i ekonomicznych (Walmsley, Lewis 1997, s. 59). Tak określane pojęcie „terytorium” sugeruje, iż obszary funkcjonalnie ze sobą sąsiadujące zamieszkałe są przez osoby o podobnych cechach społecznych (sposób i styl życia, status społeczny itd.) i ekonomicznych (możliwości majątkowe, wydolność ekonomiczna itd.), lecz nie demograficznych (wiek, płeć, narodowość itd.).

W warunkach najnowszej nowoczesności i społeczeństwa opartego na wiedzy minimalizuje się rola ujemnej funkcji odległości oraz bariery geograficznej, administracyjnej, czasowej i ekonomicznej, ustępując na rzecz funkcji intelektualnej. Można więc zasugerować, że ludzie o podobnym kryterium „dostępności intelektualnej” nawiązują ze sobą funkcjonalne związki ponad fizycznym wymiarem terytorium. Oswajają bowiem przestrzeń nie fizyczną, lecz przede wszystkim cyberprzestrzeń (Batty 1997, s. 337–352; Adams 1997, s. 155–171; Dodge, Kitchin 2000). Oswojenie tej przestrzeni – jej penetracja i poznawanie – następuje za pomocą poruszania się po światłowodowych infostradach.

Nowa sposobność nawiązania kontaktu z docelową funkcją za pośrednictwem łączy daje możliwość: a) łatwiejszego pokonania „odległości” między usługodawcą i usługobiorcą, b) większej ewentualności wyboru, tzn. szansy dotarcia do większej liczby usługodawców (usługobiorców) z mniejszym nakładem czasowym i finansowym, c) pokonania barier biologicznych (np. utrudniony ruch i kontakt z drugą osobą w przypadku osób niepełnosprawnych), d) przewyciężenia barier administracyjnych (np. granica) itd. Zatem, aby można było skorzystać z danej digitalizowanej funkcji, nie musi ona być świadczona „obok” oraz nie trzeba czekać na godziny otwarcia danej instytucji, która np. znajduje się w innej strefie czasowej. Jednym słowem, jeśli człowiek dysponuje odpowiednimi umiejętnościami i sprzętem oraz, co ważniejsze, jest świadom swoich możliwości, a zatem spełnia wymogi dostępności intelektualnej, każda lokalizacja i dowolna pora jest odpowiednia. Rzecz jasna, jest to zarazem przyczyną, jak i skutkiem zmiany rytmu dobowego oraz generalnie stylu życia.

W życiu codziennym społeczeństwa informacyjnego dominuje skala mikro (zapewnia ją dostępność intelektualna) i mezo (którą zapewnia infrastruktura infostrad światłowodowych). Dynamika i globalizujące tendencje nowoczesności są wpisane w jego czynniki dynamiczne, którymi według Anthony’ego Giddensa (2002, s. 30) są:

- 1) **rozdzielenie czasu i przestrzeni** (zapewniają je warunki umożliwiające uzewnętrznienie relacji społecznych na nieograniczonych „obszarach” czasu i przestrzeni, aż po systemy globalne włącznie);

- 2) **mechanizmy wykorzeniające**¹⁰ (są nimi: środki symboliczne¹¹ i systemy eksperckie¹², razem nazywane systemem abstrakcyjnym¹³);
- 3) **refleksyjność instytucjonalna** (*institutional reflexivity*, jest nią uregulowane wykorzystanie wiedzy o warunkach życia społecznego jako konstytutywnego elementu jego organizacji i przekształcenia. Obejmuje ona rutynowe włączanie nowej wiedzy lub nowych informacji do warunków działania, czego wynikiem jest ich przebudowa i reorganizacja).

Reorganizacja czasu i przestrzeni, mechanizmy wykorzeniające i refleksyjność nowoczesności zakładają uniwersalizm, który tłumaczy ekspansywność nowoczesnego życia społecznego w zetknięciu z tradycyjnie ustalonymi praktykami¹⁴. Możliwa dzięki nowoczesności globalizacja aktywności ludzkiej jest pod pewnym względem procesem rozwoju więzi o autentycznie światowym zasięgu, takim jak globalny system państw lub międzynarodowy podział pracy (ryc. 3). Globalizacja gospodarki, w kategoriach postindustrialnych, jest procesem tworzenia się w końcu XX wieku swobodnego przepływu towarów, usług, kapitału, ludzi i idei w skali światowej (Sirojć 2001, s. 71). Jednakże w ogólnym znaczeniu (w warunkach najnowszej nowoczesności) pojęcie globalizacji najlepiej rozumieć jako wyraz fundamentalnych aspektów rozsuwania czasu i przestrzeni. Globalizacja dotyczy punktów przecięcia mikro- i mezoskali, tzn. relacji na odległość z kontekstami lokalnymi. Globalny zasięg nowoczesności należałoby ujmować w kategoriach postępującej relacji między rozsuwaniem się a chroniczną zmiennością warunków i układów lokalnych. Globalizację, podobnie jak pozostałe z wyżej wymienionych procesów (toczących się pod wpływem czynników dynamicznych), należy traktować jako **zjawisko dialektyczne**, w obrębie którego wydarzenia na jednym biegunie rozsuniętej relacji często powodują wystąpienie odmiennych czy wręcz odwrotnych zjawisk na drugim biegunie (Giddens 2002, s. 31).

W związku z powyższym zmienia się również dialektyka lokalności i globalności, co zostało wyżej wyrażone terminem „rozłączenie czasu i przestrzeni”.

¹⁰ Wykorzenianiem (*disembedding*) nazywa się proces wymykania się relacji społecznych z kontekstów lokalnych (Giddens 2002, s. 314–318); inaczej mówiąc, chodzi tu o proces świadczenia i pobierania usług między osobami znajdującymi się w różnych punktach, bez naruszania ich rytmu dobowego.

¹¹ Środki symboliczne (*symbolic tokens*) – to środki wymiany o standardowej wartości i dzięki temu wymienne w nieskończenie wielu różnych kontekstach działania (Giddens 2002, s. 314–318).

¹² Systemy eksperckie (*expert systems*) – to systemy wszelkiej wiedzy specjalistycznej oparte na regułach proceduralnych i przekazywane jednym jednostkom przez drugie (*ibidem*).

¹³ Systemy abstrakcyjne (*abstract systems*) – są to środki symboliczne i systemy eksperckie traktowane łącznie (*ibidem*).

¹⁴ Nowoczesne życie społeczne jest pojmowane jako nieograniczony dostęp do wszystkiego, co znajduje się w sieci. Właściwie to, z czego człowiek skorzysta, zależy wyłącznie od niego i od jego wartości: czy spędzi czas w gronie przyjaciół we własnym pokoju czy na czacie; czy w celu dokonania przelewu pójdzie do banku, czy też zrobi to za pomocą Internetu; czy uda się do zwykłego sklepu, czy dokona zakupu w sklepie internetowym; czy będzie uczęszczać do tradycyjnej uczelni, mieszkając w akademiku, czy będzie studiować „na odległość”; czy zorganizuje napad na bank, czy złamie hasło i przeleje cudze pieniądze na własne konto itd.

Jest to możliwe za pośrednictwem nowej generacji środków „lokomocji” – łączy elektronicznego i infostrad światłowodowych. Przestrzeń, którą zdobywa lub penetruje usługobiorca lub usługodawca, nie uwzględnia żadnych powiązań między czasem a przestrzenią. Liczy się natomiast dostępność intelektualna oraz system wartości „surfującego” w cyberprzestrzeni człowieka. Aby „skonsumować” funkcję metropolitalną, którą oferuje (w sieci) dana instytucja (np. bank, księgarnia, wydawnictwo, biuro tłumaczy, muzeum, uniwersytet, biblioteka, prasa itd.), wcale nie trzeba do niej jechać; wystarczy z miejsca klikać i wchodzić do odpowiedniego okienka.

W sposób naturalny rodzi się pytanie: czy metropolia, czy funkcja metropolitalna? Kiedy rodzi się metropolitalny styl życia: czy gdy się mieszka w metropolii, czy raczej gdy się dysponuje, przykładowo, dobrym sprzętem? „Nowa geografia” – jak pisze J. Kotkin (2000) w swojej książce z zakresu geografii cyberprzestrzeni – zdaje się koncentrować swoje zainteresowania w przestrzeni abstrakcyjnej, jak również atrakcyjnej, bo tam wiele się dzieje. Właśnie tam (tzn. w przestrzeni abstrakcyjnej) należy szukać miejsc (tzn. przestrzeni oswojonej), które „przeżywają” postęp. Miejsca te są intrygujące zarówno dla elastycznych i mobilnych firm, jak i dla profesjonalistów. Castells (2000) proponuje nawet kilka nowych terminów, które ilustrują wymogi stawiane przez okres najnowszej nowoczesności. **Przestrzeń fal** (*space of flows*) jest pojęciem, które nawiązuje do nowego rozumienia form przestrzennych, gdzie „przepływ fal (przez niewidzialne arterie światłowodowe) organizuje i determinuje rytm dobowy codziennych praktyk społecznych” (Castells 2000, s. 442). Globalna gospodarka jest coraz bardziej uzależniona od rytmu ustalonego przez przepływające w sieci fale, bo właśnie one – a nie sieć wielkich metropolii – zapewniają stronom zainteresowanym bezpośredni kontakt i dostęp do siebie. Kontakt ten dochodzi do skutku dzięki **usługom** producenckim i finansowym (Graham, Marvin 1996; Sassen 2000; Ohmae 2000).

Wyżej nie dokonuje się oceny sytuacji, lecz stwierdza pewne fakty. Fakty, które świadczą o pewnym stylu życia, będącym typowym sposobem życia społeczeństwa informacyjnego, w pełni objętego procesem globalizacji. Stawką nowych typów metropolii, a raczej **aglomerującej się w przestrzeni fal informacji**, staje się prymat kontaktu ze sprzętem zamiast człowieka oraz unifikacja wielu czynności, co jest warunkiem powstawania społeczeństwa opartego na wiedzy (ryc. 3).

Globalizacja oznacza, że w odniesieniu do skutków – przynajmniej niektórych mechanizmów wykorzeniających – nie istnieje możliwość nieuczestniczenia w przemianach, które niesie nowoczesność. Przykładem może być zarówno eliminowanie z życia codziennego tradycyjnych form łączności (np. telegram), jak i globalne ryzyko wojny jądrowej lub katastrofy ekologicznej, albo też stopniowe zastąpienie poczty tradycyjnej pocztą elektroniczną lub korzystanie z usług bankowych za pomocą Internetu czy upowszechnienie sposobu wyboru tematu badawczego, składania i otrzymania grantu oraz

kompletowania zespołu roboczego za pośrednictwem – na przykład – 6. Programu Ramowego Unii Europejskiej itd.

Nowoczesne instytucje, które działają na małą skalę, na różne sposoby wpływają na ludzi żyjących w bardziej tradycyjnych warunkach, poza najbardziej „rozwinętymi” częściami świata. Jednakże w samych tych rozwiniętych regionach związek lokalności i globalności przybiera postać wielu dogłębnych transmutacji dotyczących życia codziennego.

Bezpośrednio można pojąć te transmutacje jako skutki oddziaływania mechanizmów wykorzeniających (tzn. mechanizmów odpowiadających za proces „wyciemnienia” z tradycji), których rezultatem jest dewaluacja umiejętności w wielu aspektach życia codziennego. Taka dewaluacja nie jest prostym procesem przejmowania i przywłaszczania sposobu życia w świecie skomputeryzowanym; nie jest też procesem jednokierunkowym, bo wiedza „specjalistyczna” jako część refleksyjności nowoczesności jest w taki czy w inny sposób bezustannie na powrót przejmowana i wykorzystywana jako własna przez laików.

Pokładanie zaufania w mechanizmach wykorzeniających nie ogranicza się do laików, bo specjalistą można być zaledwie w odniesieniu do niewielkiego fragmentu zróżnicowanego bogactwa opartego na systemach abstrakcyjnych życia społecznego. Każdy, kto żyje w warunkach nowoczesności, pozostaje pod wpływem wielu systemów abstrakcyjnych, w których funkcjonowaniu może uzyskać, co najwyżej, powierzchowne rozeznanie.

Współczesne, a raczej nowoczesne, instytucje różnią się od wszelkich wcześniejszych form porządku społecznego ze względu na swoją dynamikę, to, w jakim stopniu podważają tradycyjne zwyczaje i obyczaje, i ich globalny zasięg. Nowoczesność radykalnie przekształca charakter życia codziennego i zmienia najbardziej osobiste doświadczenia człowieka. Należy rozważyć na poziomie instytucjonalnym, ale transmutacje zachodzące na tym poziomie znajdują bezpośrednie przełożenie na życie jednostek i, co za tym idzie, ich tożsamość. Graham i Marvin (2001) nawiązują nawet do nowego wzoru urbanistycznego jako do „archipelagu gospodarczego”, scalającego w sobie dwa rodzaje terenów miejskich.

Istotnie, jedną z wyróżniających cech nowoczesności jest zacieśniająca się wzajemna zależność między dwoma krańcami bytowości i intencjonalności: czynnikami globalnymi z jednej strony i indywidualnymi dyspozycjami z drugiej.

Literatura

Adams P.C., 1997, „Cyberspace and Virtual Places”, *Geographical Review*, nr 87.

Batty M., 1997, „Virtual Geography”, *Futures*, nr 29.

Castells M., 2000 (drugie wydanie), *The Rise of the Network Society*, Oxford (UK): Blackwell.

Crang M., 2000, „Public Space, Urban Space and Electronic Space: Would the Real City Please Stand up?”, *Urban Studies*, nr 37.

- Dodge M., Kitchin R., 2000, *Mapping Cyberspace*, London: Routledge.
- Edukacja obywatelska. Słownik encyklopedyczny*, 1999, Europa.
- Gadamer H.G., 1992, *Dziedzictwo Europy*, Warszawa: Wydawnictwo SPACJA.
- Giddens A., 2002, *Nowoczesność i tożsamość*, Warszawa: PWN.
- Graham S., Marvin S., 1996, *Telecommunication and the City: Electronic Spaces, Urban Places*, London: Routledge.
- Graham S., Marvin S., 2001, *Splintering Urbanism: Networked Infrastructures, Technological Mobilities and the Urban Condition*, London: Routledge.
- Hall E.T., 2001, *Poza kulturą*, Warszawa: PWN.
- Hillis K., 1998, „On the Margins: The Invisibility of Communications in Geography”, *Progress in Human Geography*, nr 22.
- Kamińska-Szmaj I., (red.), 2001, *Słownik wyrazów obcych*, Europa. Kotkin J., 2000, *The New Geography: How the Digital Revolution is Reshaping the American Landscape*, New York: Random House.
- Kwan M.P., 2001, „Cyberspatial Cognition and Individual Access to Information: The Behavioral Foundation of Cybergeography”, *Environment and Planning B: Planning and Design*, nr 28.
- Ohmae K., 2000, *The Invisible Continent*, New York: Harper Business.
- Sassen S., 2000 (drugie wydanie), *Cities in the World Economy*, Thousand Oaks, California: Pine Forge Press.
- Sirojć Z., 2001, *Podstawowe terminy historii gospodarczej*, Warszawa: Dialog.
- Walmsley D.J., Lewis G.J., 1997, *Geografia człowieka*, Warszawa: PWN.
- Weber M., 2002, *Gospodarka i społeczeństwo*, Warszawa: PWN.
- Webster's Third New International Dictionary*, 1993, UNABRIDGED, Könnemann.
- Wielka internetowa encyklopedia multimedialna*: <http://wiem.onet.pl/wiem/009c0e.html>.

A B S T R A C T S

Marika Pirveli

METROPOLITAN FUNCTION VESUS GLOBALIZATION PROCESS

This paper describes metropolitan function as an only determinant, which marks out metropolitan area. There are introduced traditional barriers and access (distance, time and price) to the metropolis from the perspective of postindustrial and knowledge-based society. After the debate surrounding the globalization with the standpoint to the Society of the Late Modern Age, there is applied new kind of barrier/access to the metropolitan function, named in the paper as intellectual.